

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kaasik-Krogerus, Sigrid

Title: Kuvitellut Pohjoismaat Viron presidenttien puheissa

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Kaasik-Krogerus, S. (2017). Kuvitellut Pohjoismaat Viron presidenttien puheissa. *Idäntutkimus*, 24(2), 18-32. <https://journal.fi/idantutkimus/article/view/77760>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Kuvitellut Pohjoismaat Viron presidenttien puheissa

Sigrid Kaasik-Krogerus

Tiivistelmä

Pohjoismaisuus on ollut oleellinen osa Viron kuulumisen politiikkaa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Artikkelit analysoi, miten ja missä tarkoituksessa maan kolme presidenttiä asemoivat puheissaan Viroa suhteessa Pohjoismaihin vuosina 1992–2016. Tulokset osoittavat, että pohjoismaisuus saa kuulumisen politiikassa moninaisia muotoja: Pohjoismaihin kuulumisen, sen rajalla tai naapurissa olemisen lisäksi aineistossa uudelleen määritellään myös Pohjoismaat yhteisönä visioimalla Itämeren alueelle sijoittuvaa dynaamista ja kehittyvää Pohjola-Baltia-kokonaisuutta.

Abstract

During the last decades Estonian political decision makers have very actively ‘imagined’ Estonia as part of the Nordics. The article uses politics of belonging as a framework to analyse how three presidents of Estonia construct Estonia and the Nordics in their speeches from 1992 until 2016. The results of this longitudinal analysis show that multiple meanings are formed in this politics of belonging. Estonia is mapped to belong to Nordics as well as to situate at the border or next to the Nordics. Additionally, the speeches reframe and widen the Nordic region by visioning dynamic Nordic-Baltic entity.

”Viro JA Pohjoismaat vai Viro KUIN Pohjoismaa?” kysyy Viron uudelleen itsenäistymisen 25. vuosipäivän kunniaksi järjestetyn konferenssin otsikko¹. Tapahtumassa keskusteltiin siitä, mitä ovat pohjoismaiset arvot ja pohjoismaisen identiteetin perusta ja miten ne suhteutuvat virolaisiin arvoihin. Lisäksi kysyttiin, voisiko Viron yhteiskunnallinen kokemus tarjota jonkinlaisen esikuvan Pohjoismaille. Yhtenä keskustelunaiheena esiin nousi myös se, miksi pohjoismaisen Viron narratiivi on ollut näin suosittu². Tapahtuman kysymyksenasettelu kuvastaa hyvin sitä, miten Viron ja Pohjoismaiden suhdetta usein lähestytään sekä virolaisessa julkisessa keskustelussa että tutkimuksessa: tiettyjen ominaisuuksien kuten

arvojen vertailun perusteella päätellään kuuluuko Viro Pohjoismaihin vai ei (katso myös Kõiv 2017). Samalla ei kiinnitetä huomiota siihen, että ennen kaikkea maan poliittinen johto on viimeisen parinkymmenen vuoden ajan puheissaan *rakentanut* Viron pohjoismaisuutta osoittaen, että poliittisilla toimijoilla on tärkeä rooli merkitysten kiinnittämisessä todellisiin tai kuviteltuihin alueisiin ja niihin paikantuviin yhteisöihin (Lähdesmäki 2015).

Tämä tutkimus tarjoaa keskusteluun tuoreen näkökulman. Analysoin miten Viron rakennusprosessissa se kiinnitetään Pohjoismaihin, mitkä ovat tämän rakennusprosessin merkitykset ja perusta ja miten se on muuttunut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana *kuulumisen politiikkana*. Ymmärrän politiikan käytäntönä ja teoriana siitä, miten vaikutetaan muihin ihmisiin (Mouffe 2005) ja kuulumisen politiikan prosessina, jonka tarkoituksena on rakentaa kuulumista yhteisöön määrittämällä samalla, mitkä aspektit ovat keskeisiä kuulumisen ja yhteisön jäsenyyden näkökulmasta (Yuval-Davis 2006, 197, 205). Kuulumisen politiikka tarkoittaa siis rajojen vetämistä: kamppailua siitä, ketkä kuuluvat yhteen ja millä perusteella. Näin se rakentaa, oikeuttaa tai vastustaa mukaan ottamisen (*inclusion*) ja pois sulkemisen (*exclusion*) muotoja (Antonsich 2010, 645; Leitner 2012, 830; Lähdesmäki et al. 2016, 236). Tästä johtuen kuulumisen politiikka sisältää myös kuulumattomuutta – haluttomuutta kuulua yhteisöön tai sen ulkopuolelle sulkemista (Lähdesmäki et al. 2016, 238–239) – ja rajalla/välitilassa olemista (*in-between*) (Huot, Dodson & Rudman 2014, 330).

Lähestyn pohjoismaisen Viron rakentamista tilallisen ja ajallisen ulottuvuuden kautta. Tilallinen ulottuvuus pitää sisällään rajojen vetämisen ja alueiden nimeämisen. Pohjoismaiden ja Pohjolan³ lisäksi poliittisessa diskurssissa viitataan esimerkiksi sotien väliseltä ajalta peräisin olevaan Baltoskandiaan, joka yhdistää Baltian ja Skandinavian, Itämeren alueeseen sekä 1990-luvun lopulla Virossa lanseerattuihin joulumaihin. Viimeksi mainittuihin sisällytettiin Baltian maista ainoastaan Viro (Ilves 1999). Merkityksiä muokataan myös luomalla kytköksiä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille: Viron pohjoismaisuutta perustellaan pitkällä yhteisellä historialla ja esihistoriallisilla yhtäläisyyksillä, joita käytetään yhteisen kehityksen ja tulevaisuuden visioimiseen.

Osana samaa prosessia 'kuvitellaan' myös yhteisö – Pohjoismaat (Anderson (1983)[2006]; Yuval-Davis 2006, 197). Toisin kuin kansainväliset organisaatiot, kuten Euroopan unioni (EU) ja NATO, tai alueelliset organisaatiot kuten Pohjoismaiden neuvosto tai Itämeren valtioiden neuvosto (*Council of the Baltic Sea States*), Pohjola on astetta epätarkempi maantieteellinen kokonaisuus, joka mahdollistaa sen rajojen haastamisen osana kuulumisen

politiikkaa. Esimerkiksi käsittelemällä Viroa yhtenä Pohjoismaana kyseenalaistetaan vallitseva käsitys, että Pohjoismaihin kuuluvat Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti, kun taas Viro Pohjoismaiden yhteistyökumppanina vahvistaa – implisiittisesti tai eksplisiittisesti – käsitystä vakiintuneista Pohjoismaista.

Koska presidenttejä voi pitää kansallisen tason kuulumisen politiikan keskeisinä toimijoina (Ojala, Kaasik-Krogerus & Pantti, tulossa; katso myös Edwards & Herder 2012, 42), tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu Viron kolmen presidentin Pohjoismaita suhteessa Viroon käsittelevistä puheista vuosilta 1992–2016. Puheita on yhteensä 202. Kuulumisen politiikan analyysi kohdistuu siihen, miten puheissa rakennetaan ja muokataan samanaikaisesti sekä Viroa osana Pohjolaa että Pohjoismaita yhteisönä ja mitä tällä toiminnalla tavoitellaan. Analyysissä kiinnitän huomiota prosessin aste-eroihin: otetaanko Pohjoismaat annettuna kokonaisuutena, johon Viro joko kuuluu tai johon sen pitäisi sopeutua vai yrittääkö Viro kehittää Pohjoismaita itselleen sopivaksi viiteryhmäksi. Sen sijaan en pyri arvioimaan, kuuluuko Viro Pohjoismaihin enkä ota kantaa siihen, mikä on maan 'todellinen' viiteryhmä (vrt. esim. Kuldkepp 2015; Vihalemm 1999).

Fokukseni on presidentti-instituutiosta, ei yksittäisissä henkilöissä. En siis vertaile presidenttien ominaispiirteitä, yhtäläisyyksiä ja eroja, vaan keskityn siihen, mitä muutoksia vuosikymmenien aikana on tapahtunut. Tulkitsen puheita yhteiskunnallisessa kontekstissa, koska pidän sitä relevantimpana ja yksiselitteisempänä kuin esimerkiksi presidenttien ominaisuuksiin perustuvaa tulkintaa. Kuten Suomessa presidentti on päiväpolitiikan yläpuolella oleva arvojohtaja myös Virossa. Varsinkin 1990-luvun ja 2000-luvun alkupuolen hallitusten ja pääministereiden tiheän vaihtuvuuden sekä puolueiden perustamisen ja yhdistymisen/lakkauttamisen kontekstissa presidentti oli virolaisessa politiikassa stabiili ja mielipidekyselyjen mukaan myös luotettavin poliittinen instituutio (esim. ETA 2002). Tutkimuksen näkökulmasta stabiilius tarkoittaa, että puheista muodostuu koherentti ja tasaisesti jakautunut aineisto.

Viron perustuslain mukaan presidentti edustaa maata kansainvälisissä suhteissa. Lisäksi Lennart Meri (kausi 1992–2001) ja Toomas Hendrik Ilves (kausi 2006–2016) toimivat ennen presidenttikautiaan sekä suurlähettiläinä että ulkoministerinä. Viron uudelleen itsenäistymisaikaiseen poliittiseen johtoon kuulunut Arnold Rüütel oli presidenttinä vuosina 2001–2006. Tutkimuksen ulkopuolelle jää Viron nykyinen presidentti Kersti Kaljulaid, joka ei vuoden 2016 syksyllä alkaneen kauden aikana ole käsitelty puheissaan Pohjoismaita.

Pohjoismaistuminen ja päivitetty Pohjoismaat

Termi kuuluminen (*belonging*) on akateemisessa keskustelussa laajalti käytössä. Metatason tutkimus, joka analysoi, missä merkityksessä käsitettä on käytetty tieteellisissä joulaleissa, osoittaa, että kuulumisen avulla tuodaan esiin sosiaalisen ja tilallisen kiinnittymisen epävakautta, monipuolisuutta ja prosessinomaista luonnetta (Lähdesmäki et al. 2016, 234). Samalla esiin nousee pääsyn (*access*) merkitys: kuuluminen edellyttää myös hyväksyntää (Anthias 2002, 492; Anthias 2009, 7–9; Lähdesmäki et al. 2016, 240).

Kuulumisen politiikkaa on sovellettu alueellisten kokonaisuuksien analyysiin esimerkiksi tutkimalla eurooppalaistumisen (*Europeanization*) eri muotoja EU:n yhteydessä. Niistä viimeisin on ns. kulttuurinen eurooppalaistuminen, joka tarkoittaa integraation siirtymistä poliittisesta ja taloudellisesta sfääristä myös kulttuurisfääriin (Delanty 2005; Sassatelli 2008) sekä EU:n hahmottamista kulttuurialueena ja siihen liittyvää kuulumisen politiikkaa (Lähdesmäki, tulossa). Kun EU:n tapauksessa keskeisinä nousevat esiin kansallisen ja eurooppalaisen määrittelyt, niiden vuoropuhelu ja mahdollisen ristiriidat, tämän artikkelin keskiössä on alueellisten kokonaisuuksien tarkoituksellinen rakentaminen Viron näkökulmasta. Implisiittisesti prosessiin sisältyy myös hyväksynnän hakeminen, joskin kun kyse on Virosta ja Pohjoismaista, käytän hyväksynnän sijaan termiä tunnustaminen (*recognition*).

1990-luvulta lähtien Viron poliittisen diskurssin kaksi keskeistä alueellista kokonaisuutta ovat Baltia ja Pohjoismaat sekä niiden perusteella kehitetyt uudet kokoonpanot. 2000-luvun alussa Virosta rakennettiin aktiivisesti Pohjoismaata, joka erottuu Latviasta ja Liettua. Prosessi on tulkittavissa silloisen EU:n itälaajentumisprosessin yhteydessä, jolloin Viro, toisin kuin Latvia ja Liettua, pääsi aloittamaan jäsenyysneuvottelut vuonna 1998 ensimmäisen kuuden ehdokasmaan joukossa. Edistääkseen omaa liittymisprosessiaan Viron poliittinen johto yritti irrottaa Viron neuvostoaikaiseksi yhteisöksi mielletystä Baltiasta ja liittää sen Pohjoismaihin (Kaasik-Krogerus 2003, 19; katso myös Lagerspetz 2003; Piirimäe 2011; Jordan 2014, 289–290; Harvard & Stadius 2013, 330–331). Yleisemmällä tasolla tämä tulkinta Pohjoismaiden ja Baltian maiden erilaisesta merkityksestä on yksi esimerkki Larry Wolffin (1994) itäisen Euroopan rakentamisesta jo 1700-luvulta alkaen samanaikaisesti sekä osana Eurooppaa että siitä poikkeavana, Euroopan 'toisena' (Wolff 1994, 7; katso myös Mälksoo 2006, 276; Moisio 2002, 98–99; Neumann 1999, 143–160; Kaasik-Krogerus 2016, 42–46). Näin Viron yritykset saada tunnustusta Pohjoismaana voidaan tulkita oikotieksi pois Idästä, jolla haettiin nopeutettua pääsyä osaksi 'todellista' Eurooppaa. Prosessilla on

yhtäläisyyksiä siihen, miten Suomen Eurooppa-suhde rakentui kylmän sodan aikana pitkälti Pohjolan kautta.

Yhtenä sekä poliittisessa että akateemisessa diskurssissa eniten huomiota saaneena esimerkkinä siltä ajalta on maan silloisen ulkoministerin Toomas Hendrik Ilveksen (1999) Ruotsin ulkopoliittisessa instituutissa pitämässään puheessaan ”*Estonia as a Nordic country*” kehittämä käsite ”joulumaat” (esim. Kaasik-Krogerus 2003, 19–20; Lehti 2006; Piirimäe 2011; Purs 2012, 9–12). Ilveksen mukaan Viro, kuten myös Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti ja Brittien saaret,⁴ on osa joulumaita (*Yule-lands*) niiden kielten joulu-sanan samanlaisen etymologian takia (viron *jõul*, suomen *joulu*, tanskan, norjan ja ruotsin *jul*, islannin *jol* ja brittien *yule*). Samalla Ilves painottaa, että joulumaat päättyvät Viroon: latviaksi joulu on *ziemastvetki* ja liettuaksi *kaledos*. Kielten lisäksi joulumaita yhdistävät Ilveksen mukaan Internet-yhteyksien ja matkapuhelimien korkea määrä maailman mittakaavassa ja maiden alhainen korruptiotaso. Ilves rakentaa joulumaita yhdistelemällä jotain vanhaa ja jotain uutta: sanojen alkuperä on argumentti siinä, missä alhainen korruptiotaso ja tietoteknologinen innovatiivisuuskin. Ilveksen näkemystä tukivat seuraavina vuosina virolaislehdissä tehdyt ehdotukset maan englanninkielisen nimen muuttamisesta ’Estlandiksi’ ja ristilipun käyttöönotosta, jotka tosin jäivät avauksiksi ilman sen suurempaa virallista vastakaikua (Kaasik-Krogerus 2003, 20). Epävirallisella tasolla yksi esimerkki sini-musta-valkoisesta ristilipusta on käytössä nettisivuilla *Nordic Estonia*, jossa Viroa esitellään Pohjoismaana, jonka Neuvostoliitto miehitti⁵. Samalla Viron mahdollinen ristilippu on saanut tunnustusta ironisten pilapiirrosten muodossa, joilla osoitetaan, että lipun käyttöönotosta huolimatta Viroa ei huoliteta Pohjoismaihin⁶.

Vaikka itälaajentumisen myötä Virosta, kuten myös Latviasta ja Liettuaista, tuli vuonna 2004 EU:n jäseniä, Viron pohjoismaisuus on edelleen osa maan kuulumisen politiikkaa. Tammikuussa 2015 Viron silloinen pääministeri Taavi Rõivas piti puheen ”Uusi Pohjoismaa” (*Uus Põhjamaa*), jossa hän kertoo Uuden Pohjoismaan olevan ”Viron uusi suuri narratiivi”. Vision mukaan Virosta tulisi maa, joka saavuttaa Pohjoismaiden elintason ja turvallisuuden, mutta on samalla yksilön- ja taloudellisten vapauksien osalta maailman huipulla. Myös maan sosiaalinen ja teknologinen dynaamisuus olisi ”vanhoja Pohjoismaita” suurempi ja talouskasvu Pohjolan nopein (Rõivas 2015).

Kun Ilves (1999) korosti joulumaiden yhteydessä, ettei Baltian mailla ole yhteistä identiteettiä ja niitä yhdistävät ennen kaikkea negatiiviset kokemukset kuten miehitykset,

kyyditykset, sovietisaatio ja kollektivisaatio, nykyisin eronteko Viron sekä Latvian ja Liettuan välillä on vaihtunut mukaan ottamiseksi. Esimerkkinä siitä on Viron suurlähettilään Suomessa Margus Laidren mielipidekirjoitus ”Viro ja Suomi voisivat edistää uudenlaista Pohjolan yhteistyötä”, jonka Helsingin Sanomat julkaisi Viron itsenäisyyspäivänä 2016. Laidre (2016) kertoo, että toisen maailmasodan jälkeen alkanut Pohjoismaiden yhteistyö on eläkeikäinen ja monin tavoin vanhentunut, eikä Viro halua tulla ”Pohjoismaaksi sen vanhassa ja klassisessa merkityksessä”, koska siinä ei ole enää järkeä. Sen sijaan Viro ja Suomi voisivat edistää uudenlaista yhteistyötä ja rakentaa uutta Pohjolan identiteettiä, jossa merkittävässä roolissa olisivat innovatiivisuus ja taloudellinen kilpailukyky. Laidren näkemys Pohjolan kokoonpanosta vastaa pitkälti Itämeren aluetta: siihen voisivat hänen mukaan Viron, Suomen, Latvian, Liettuan, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin lisäksi kuulua myös Gdansk Puolassa ja Pohjois-Saksan alueet. Samalla hän jättää uuden yhteisön ulkopuolelle niin ikään Itämeren rannikolla sijaitsevan Pietarin.

Innovatiivisuuden, dynaamisuuden ja nopeatahtisen kehityksen korostaminen alueen määrittelyssä vastaa ominaisuuksia, joiden avulla Viro on yrittänyt profiloitua maailmalla (esim. Jordan 2014; katso myös Aronczyk 2007). Samalla se siirtää painopisteen pois näkemyksestä, että pohjoismaalaisuus merkitsee tietynlaista yhteiskuntamallia ja siihen liittyviä arvoja, kuten sosiaalista tasa-arvoa ja solidaarisuutta (Kuldkepp 2015; katso myös Andersson & Hilson 2009, 220). Kuulumisen politiikka siis kyseenalaistaa ’perinteisen Pohjolan’ relevanssin nykymaailmassa rakentamalla diskursiivisesti uutta, maantieteellisesti laajempaa ja heterogeenisempaa yhteisöä.

Tässä artikkelissa tutkin samaa prosessia Viron presidenttien puheissa. Toteutan analyysin kahden tutkimuskysymyksen avulla: Miten presidenttien puheissa ”kuvitellaan” ajallisen ja tilallisen ulottuvuuden kautta Viroa ja Pohjolaa suhteessa toisiinsa? Mitä tarkoitusta politiikan luomat kuulumisen muodot palvelevat?

Analysoitavat puheet on kerätty presidentti-instituution virallisilta vironkielisiltä nettisivuilta⁷ hakusanoilla *põhja* ja *skandinaavia*. Sivuilla on vironkielisinä saatavissa myös ne puheet, jotka presidentit ovat pitäneet ulkomailla ja/tai muilla kielillä. Yksittäisiä Pohjoismaita (Suomi, Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti) käsittelevät puheet jäivät aineiston ulkopuolelle. Analyysimenetelmänä käytän lähilukua, jonka avulla keskityin Viron ja Pohjoismaiden representaatioon puheissa. Tulkitsen Viron edustajiksi myös muut virolaiset toimijat (yliopistot, yritykset, järjestöt yms.) ja käytän samaa logiikkaa Pohjoismaiden suhteen.

Analysoidusta 202 puheesta 49 on pitänyt presidentti Ilves, 61 presidentti Riiitel ja 92 presidentti Meri. Kuten taulukosta 1. näkyy, eniten Pohjoismaita käsitteleviä puheita piti toimikautensa aikana presidentti Meri, Riiitelin puheiden määrä oli noin kolmasosan ja Ilveksen lähes puolet pienempi. Samalla pitää huomioida, että Riiitelin toimikausi oli vain puolet Meren tai Ilveksen kaudesta ja siitä johtuen hänen vuodessa pitämiensä puheiden määrä oli suhteellisesti korkein. Vaikka kaikki presidentit käsitelivät puheissaan Viron ja Pohjoismaiden suhteita, oli tämä intensiivisintä 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvaiheessa. Ilveksen puheiden määrä on pienin sekä absoluuttisin että suhteellisin luvuin.

Taulukko 1. Pohjoismaita käsittelevät puheet presidenttien toimikauden aikana.

	Toimikausi	Toimikauden kesto vuosina	Puheita toimikauden aikana	Puheita per vuosi (keskiarvo)
Meri	1992–2001	10	92	9,2
Riiitel	2001–2006	5	61	12,2
Ilves	2006–2016	10	49	4,9

Viro Pohjolassa, rajalla vai naapurissa?

Lähdesmäki et al. (2016, 236) aineiston viidestä kuulumisen yhteydessä toisiinsa linkittyvästä teemasta – tilallisuus, intersektionaalisuus, moninaisuus, materiaalisuus ja kuulumattomuus – tämän artikkelin näkökulmasta relevantteimpia ovat tilallinen kuuluminen ja kuulumisen materiaalisuus. Niistä tilallinen linkittyy tilaan, paikkaan ja rajoihin, mutta myös niiden ylittämiseen. Kuulumisen materiaalisuuden yhteydessä esiin nousee fyysinen todellisuus (Lähdesmäki et al. 2016, 238).

Presidenttien puheissa samankaltaisuus ja eronteko perustuvat pitkälti maantieteelliseen fyysiseen todellisuuteen (luonto, ympäristö, ilmasto), tilallisiin, sosiaalisiin ja ajallisiin argumentteihin. Lähiluvun avulla empiirisestä aineistosta erottui neljä erilaiseen vuorovaikutukseen perustuvaa kuulumisen muotoa: ”Viro Pohjoismaana”, ”Viro ei-vielä-Pohjoismaana”, ”Viro Pohjoismaiden naapurimaana” ja ”Viro osana päivitettyä Pohjolaa”. Näin Viro määriteltiin puheissa joko Pohjoismaihin kuuluvaksi (sisällä), ei kuuluvaksi (ulkopuolella) tai rajalla/matkalla olevaksi (kehittymässä Pohjoismaaksi). Pohjoismaat taas

nähtiin joko staattisina (esim. ilmaston perusteella) tai muuttuvina ja kehittyvinä (päivitetty Pohjola).

Suurimmassa osassa puheista Pohjoismaita käsiteltiin vain lyhyesti esim. yhden kappaleen verran, jolloin ne luokitteivat yhteen neljästä kuulumisen muodosta. Jokainen presidentti piti kuitenkin myös puheita, joiden eri osioissa keskityttiin perusteellisemmin Pohjoismaiden analysoimiseen. Niissä tapauksissa puheiden osiot saattoivat viestiä eri kuulumisen muotoja, jolloin sijoitin ne vastaavasti eri kategorioihin. Siitä johtuen kuulumisen muodoissa lukujen summa on pidettyjen puheiden lukua suurempi (suurin ero Riiutelin kohdalla, jolla puheita 61 ja koodattuja osioita 80) (katso taulukko 2.). Samalla osioiden jakautuminen vastaa puheiden jakautumista presidenttien kesken (Meren puheista on koodattu eniten ja Ilveksen puheista vähiten osioita).

Taulukko 2. Kuulumisen politiikan kategoriat presidenttien puheissa.

	Viro Pohjoismaana	Viro ei-vielä-Pohjoismaana	Viro Pohjoismaiden naapurimaana	Viro osana päivitettyä Pohjolaa	Yhteensä
Meri	41	3	31	23	98
Riiutel	22	6	40	12	80
Ilves	15	6	20	9	50
Yhteensä	78	15	91	44	228

Viro Pohjoismaana

Tässä kategoriassa Viron pohjoismaisuuden perustaa ei välttämättä määritellä sen tarkemmin vaan iloitaan esimerkiksi Tšekin asukkaiden mielenkiinnon kasvusta ”pohjoismaista Viroa kohtaan” (Riiutel 23.5.2006), puhutaan Pohjolan kansoista ja ihmisistä (Meri 18.5.1995; Riiutel 24.2.2004), pohjoismaisista kulttuuriperinteistä (Meri 6.9.1999) tai yleensä Pohjoismaasta (Meri 8.7.2000).

Useimmiten pohjoismaisuus kuvastaa kuitenkin maantieteellistä sijaintia (Meri 27.1.1993; 22.2.1994; 2.7.1994; 21.2.1997; 31.8.1998; 14.9.1999; Riiutel 25.10.2001; 10.2.2002; 2.10.2003; 4.5.2004; Ilves 27.11.2013) ja siitä johtuvia ominaisuuksia, kuten vuodenaikoja

(Meri 27.5.1999; Riiitel 18.4.2002; 8.1.2004). Tähän liittyvät ilmaston pohjoismainen raikkaus (Meri 14.5.1995; 18.11.1998; 31.10.2000; Riiitel 27.11.2002; 6.9.2005), viileys (Riiitel 1.11.2001) ja valoist yöt (Meri 5.9.1999; 14.6.2000). Kuten Arnold Riiitel (2.10.2003) kiteyttää: ”Viron luonnossa on paljon pohjoismaista kauneutta: järviä ja soita, metsien hiljaisuutta ja valoisia kesäöitä, talvisin lunta ja jäätä.” Retorisesti pohjoismaisesta luonnosta, ilmastosta yms. kerrotaan usein taustanomaisesti mainitsemalla asiasta esimerkiksi sivulauseessa. Näin Pohjolasta luodaan konteksti, jonka vahvuus perustuu nimenomaan sen huomaamattomuuteen (katso myös Billig 1995).

Luonnon lisäksi Viron pohjoismaisuus kytketään (ihmisten) ominaisuuksiin, esimerkiksi pohjoismainen *macho* (Ilves 3.11.2011), asiallisuus (Meri 26.3.1998), ahkeruus, pidättyväisyys ja hillittyys (Ilves 11.11.2011; Riiitel 16.10.2001; Meri 5.9.1996), mutta myös raikkaus ja intohimo (Ilves 13.5.2014). Sekä ihmisten että valtion tasolla korostuu pohjoismainen rauhallisuus (Riiitel 2.5.2002), josta yhtenä esimerkkinä on Pohjolan joulurauhan perintö (Meri 24.12.1993; 24.12.1994).

Samalla sijainti ja olosuhteet luovat perustan ihmisten kokemuksille. Puheissa korostetaan valon, lämmön ja tulen erityistä merkitystä ja välttämättömyyttä pohjoismaiden kansoille, jotka saavat voimaa auringosta (Meri 21.6.1994; Riiitel 9.5.2004; Ilves 4.5.2009) ja joille pitkä pohjoismainen kesäpäivä tarjoaa rajattomia mahdollisuuksia (Riiitel 21.6.2004). Lisäksi ihmiset osaavat arvostaa tulesta ”heijastuvaa lämpöä ja valoa” (Riiitel 31.12.2004; myös 7.12.2004). Näin juhannuskokolla on merkittävä rooli pohjoismaisten ihmisten perinnössä (Meri 23.6.1999). Sijainti Itämeren rannikolla taas tarkoittaa, että yhteistyö Pohjolassa on ollut ja tulee olemaan merikansojen yhteistyötä (Meri 11.9.1995; myös Ilves 18.11.2008). Myös pohjoismainen kaupunki on omanlaisensa, koska se ei kahdeksan kuukauden aikana tarjoa mahdollisuutta viettää vapaa-aikaa ulkona (Ilves 15.5.2012).

Yleisemmällä tasolla puhutaan pohjoismaisten kansojen tiiviistä ja ainutlaatuisesta yhdessäelosta luonnon kanssa. Siihen perustuvat kulttuuri, kestävä elämäntapa, esivanhempien perinnöllinen viisaus ja luonnonsuojeluperinne (Meri 09.11.2000; Riiitel 24.1.2002; 10.4.2002 a; 7.6.2002). Ennakointi, jatkuva toimeliaisuus, huoli ja liikkeessä olo ovat keskeisellä sijalla, koska ”ankara luonto ei luovuta lahjojaan meille helpolla” (Riiitel 10.4.2002 a; myös Ilves 18.11.2008; 20.1.2011; Meri 31.8.1993; 31.10.1993; 23.6.1995). Kokemusta tukee luterilainen perinne, joka korostaa yksilöllisyyttä ja työn eettistä arvoa (Meri 3.9.1997).

Ajallisesti puheissa korostetaan sekä Pohjolan yhteistä historiaa että nykyisyyttä. Historiallisesti Viro oli pitkään maailman pohjoisin maanviljelyalue (Meri 12.11.1998) ja kuului Pohjoismaille tyypillisen muinaisoikeuden piiriin (Meri 23.2.1993). Nyky-Viron yhteydessä esiin nostetaan Pohjoismaiden tyyppistä puolustusjärjestelmää (Meri 22.6.1998), yhteiskuntajärjestelmän tasa-arvoa (Ilves 1.9.2009), avoimuutta ja nykyaikaisuutta (Ilves 11.12.2009), vakautta (Meri 29.6.1995; 19.10.1995; Ilves 4.5.2010) ja valmiutta ottaa vastuuta, esimerkiksi EU:n Pohjoismaisen taisteluosaston jäsenenä (Ilves 14.4.2008; 2.2.2011; 4.4.2011). Presidentit kertovat, että ”Viron väestö suhtautuu teknologisiin uudistuksiin pohjoismaisen vastaanottavaisesti” (Rüütel 10.4.2002 b), kauempaa katsottuna Viro kuten Suomikin on ”hyvässä mielessä tylsä Pohjoismaa” (Ilves 4.5.2010) ja Viro on Pohjoismaa, jossa yhteen kietoutuneesta joulu- ja uudenvuodenajasta on tullut vuoden suurin juhla (Meri 31.12.2000).

Yhteenvetona, tilallisella ja ajallisella ulottuvuudella on tässä kuulumisen muodossa merkittävä rooli. Maantieteellinen sijainti merkitsee samalla kuulumista tietynlaiseen ilmastoon ja ympäristöön, jotka muokkaavat ihmisiä, kulttuuria ja yhteiskuntia. Näin kuulumisen tilallisuus ja materiaalisuus tukevat puheissa toinen toisiaan. Myös tilallinen ja ajallinen ulottuvuus kietoutuvat puheissa, jotka kytkevät menneisyyden nykyisyyteen ja tulevaan. Samalla ajan merkityksen haastaa ajattomuuden voima, joka on läsnä tilallisten ja materiaalien olosuhteiden määrittelyssä (katso myös Lähdesmäki et al. 2016, 236). Siinä ihmisestä riippumattomasta staattisuudesta käytetään pysyvänä kehyksenä, joka täytyy hyväksyä toiminnan puitteiden määrittäjänä.

Korostamalla luontoa, maantiedettä yms. ihmisestä riippumattomia tekijöitä Pohjoismaista tulee pitkälti epäpoliittinen kokonaisuus. Varsinkin 1990-luvulla pidettyjen puheiden perusteella Viron pohjoismaisuus nousee esiin luonnollisena olotilana. Samanaikaisessa ’Länteen siirtymisen’ kontekstissa tämä epäpoliittinen olotila palveli maan ulkopoliittisia päämääriä. Kun Viron suurimpina haasteina olivat pääsy EUhun ja NATOon, Meren puheet tarjoavat yhden esimerkin siitä, miten Viron poliittinen johto yritti vakuuttaa muuta maailmaa maan länsimaaisuudesta kertomalla, että se kuuluu luontevasti Pohjolaan. Kuten taulukosta 2. näkyy, määrällisesti lähes puolet Meren puheiden osioista käsittelee Virola Pohjoismaana, ja niitä on enemmän kuin Rüütelin ja Ilveksen puheiden saman aiheisia osioita yhteensä.

Viro ei-vielä-Pohjoismaana

Viro ei-vielä-Pohjoismaana perustuu pitkälti yhteiskunnalliseen kehitykseen – pohjoismaisuus merkitsee kehittyntä, arvopohjaista, solidaarista, rehellistä, avointa, arvokasta ja läpinäkyvää hyvinvointiyhteiskuntaa (Meri 16.5.2000; Riiitel 31.12.2001; 24.2.2003; 24.2.2004; 13.8.2006; Ilves 2.5.2008; Ilves 10.9.2012). Viron yhteiskunnallinen kehitystaso taas estää sitä olemasta Pohjoismaa (Riiitel 30.1.2003; 24.2.2003; 13.8.2006; Ilves 8.2.2008). Puheissa kritisoidaan Viron nykytilannetta ja/tai osoitetaan, mihin Viron pitäisi liikkua (Ilves 10.9.2012; 24.2.2014). Esimerkki molemmista on Toomas Hendrik Ilveksen puheessa (11.5.2014), jossa hän kommentoi virolaisten odotettavissa olevaa elinikää sanomalla, että naiset ovat melkein Pohjolan tasolla, mutta miesten elinikä on edelleen ”itäeurooppalainen”. Näin Pohjolan vastakohtana toimii Itä-Eurooppa tai sille ominainen ”Neuvostoliiton jälkeinen saasta” (Meri 16.5.2000).

Keskittyminen yhteiskunnalliseen kehitykseen merkitsee myös sitä, että oikeanlaisten valintojen ja oikean liikkeen avulla Virolla on puheiden perusteella mahdollisuus edetä Pohjoismaihin. Kuten Riiitel kiteyttää, kyse on siitä, merkitseekö Viro kansalleen kotia vai sopimuskumppania (Riiitel 24.2.2003; myös Riiitel 22.1.2002). Perille voi päästä varsinkin niiden puheiden perusteella, joissa Viron nähdään olevan jo matkalla. Kuten Ilves (24.2.2011) kertoo: ”Olemme löytämässä kuuluvuutta juuri siihen Euroopan osaan, josta vuosia unelmoimme. Jatkamalla vastuuntuntoisesti pääsemme myös perille.”

Kuulumisen muotona Viro ei-vielä-Pohjoismaa poikkeaa kolmesta muusta sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällisesti se on selvästi vähiten edustettu kaikkien presidenttien puheissa. Sisällöllisesti se muodostaa kokonaisuuden, joka on tarkoitettu sisäpoliittiseen käyttöön. Presidentit toimivat ’unilukkareina’, jotka muistuttavat virolaisia (poliittisia) toimijoita maan epäkohdista. Kritiikkiä esitetään asettamalla Viron yhteiskunnallinen kehitys vastakkain Pohjoismaiden kanssa. Kategorian suhteellinen pienuus aineistossa ei tarkoita, että tämän tyyppinen toiminta olisi Viron presidenttien puheissa poikkeuksellista. Muiden kuulumisen muotojen dominointi kertoo ennen kaikkea siitä, että Pohjola-teema on varattu puheissa lähes yksinomaan ulkopoliittiseen käyttöön ja sisäpoliittista kritiikkiä esitetään muilla keinoin.

Kuten taulukosta 2. näkyy, Viro ei-vielä-Pohjoismaana painottuu 2000-luvun puolelle Riiitelin (kausi alkoi 2001) ja Ilveksen puheisiin. Ilmiötä ei kuitenkaan voi tulkita merkinä siitä, että Viro olisi 1990-luvulla ollut 2000-lukua ’pohjoismaisempi’. Pikemminkin kyseessä

on lisääntyvä huomio nyky-yhteiskunnallisiin ominaisuuksiin. Aineistosta nouseva ajallinen ja tilallinen ulottuvuus tukevat toisiaan ja puheissa korostetaan implisiittisesti tai eksplisiittisesti liikettä ajassa ja tilassa. Presidentit kertovat, että kehittymällä oikeaan suuntaan Viro voi 'siirtyä' Pohjoismaiden joukkoon. Näin Viron ei-vielä-Pohjoismaana-muotoa voi paradoksaalisesti analysoida merkinä siitä, että pohjoismaisesta yhteiskuntajärjestelmästä on tullut Virolle tavoitettavissa oleva malli, ideaali, josta poikkeamista kritisoidaan. Tulkintaa tukee myös se, että yhteiskunnallisin perustein Viron Pohjoismaaksi luokittelevat puheet sijoittuvat niin ikään 2000-luvun puolelle (katso sivu 10).

Viro Pohjoismaiden naapurimaana

Määrällisesti suurimpana puheista esiin nousevana kuulumisen muotona (katso taulukko 2.) Viro Pohjoismaiden naapurimaana poikkeaa kolmesta muusta, koska se keskittyy yhdistymisen sijaan yhteistoimintaan (esim. Rüütel 28.4.2005). Yhteistyötä tehdään naapureiden ja/tai kumppaneiden kanssa sekä Baltian että Pohjoismaissa (Meri 24.2.1993; 28.4.1998; 23.4.1999; Rüütel 10.5.2002; 25.4.2006; 12.6.2006; 17.8.2006; 11.9.2006). Toisena vaihtoehtona Viron nähdään kuuluvan Baltiaan, joka alueellisena toimijana tekee yhteistyötä Pohjoismaiden kanssa (Rüütel 24.2.2003; 6.10.2003; 19.1.2006; Ilves 30.8.3013).

Yhteistyö perustuu jaettuihin intresseihin (Meri 31.5.1994) ja sitä kuvaillaan ”perinteisen tiiviiksi” (Rüütel 8.2.2006; myös 26.5.2005). Rinnakkaiselo tukevat myös ilmaisut, jotka korostavat naapuruutta, ystävyyttä tai kumppanuutta (Ilves 27.8.2009). Presidentit käyttävät määritelmiä kuten ”naapurit Pohjoismaat” (Meri 27.2.1998), ”pohjoismaiset naapurit” (Ilves 23.6.2013) ja ”Pohjolan naapurit” (Meri 30.9.1993; Ilves 18.9.2008; 9.3.2009; 30.4.2013), mutta myös ”pohjoismaiset ystävät” (Ilves 21.6.2010) ja ”ystävät Pohjolan valtioista” (Meri 11.9.1993). Kuten Lennart Meri (23.9.1994) kiteyttää, Pohjolan valtiot ovat Virolle ”kulttuurisesti, taloudellisesti, historiallisesti ja emotionaalisesti hyvin läheiset yhteistyökumppanit” (myös 23.1.1995).

Presidentit nostavat esiin Pohjolan merkitystä Viron tärkeimpänä markkina-alueena (Rüütel 5.10.2004) sekä alueellista yhteistyötä (Rüütel 30.1.2003). Konkreettisemmalla tasolla puhutaan yhteistyöstä sähkömarkkinoiden, -järjestelmien ja -verkon osalta (Rüütel 17.11.2003; Ilves 4.11.2007; 8.9.2008; 28.5.2013), alueellisessa taistelussa ihmiskauppaa vastaan (Rüütel 29.8.2005) ja Venäjän auttamisesta (Meri 30.9.1993; 14.9.1998). Sen lisäksi

juhlitaan yhdessä, esimerkiksi Viron ”tärkeimpänä päivänä” itsenäisyyspäivänä (Meri 24.2.1998). Toimijoista esiin nousee Pohjoismaiden neuvosto (Rüütel 24.2.2003).

Tilallisesti tämä kuulumisen muoto rakentaa toisiaan täydentäviä kokonaisuuksia. Niiden keskiössä on (monesti Baltian maihin sijoitettu) Viro ja sen vierellä Pohjoismaat. Yhteistyötä tekevät Baltia ja Pohjoismaat luokitellaan osaksi suurempaa kokonaisuutta, Itämeren aluetta ja/tai EUta, joskus myös yleisemmin Eurooppaa ja/tai transatlanttista aluetta (Meri 6.10.1992; 8.8.1994; 23.9.1994; 23.1.1995; 23.4.1999; Rüütel 8.10.2001; 20.11.2001; 10.4.2002 a; 12.11.2002; 30.1.2003; 6.10.2003; 17.11.2003; Ilves 14.3.2007; 17.5.2016). Näin Viron ja Pohjoismaiden rinnakkaiselo sijoittuu osaksi yhteistä kontekstia yleisemmällä tasolla. Esimerkkinä siitä Lennart Meri (12.4.1994) korostaa, että Itämeren alueen turvallisuus, kuten myös Itämeri, on erottamaton kokonaisuus (myös 30.9.1993; 22.7.1997).

Tilallinen ulottuvuus pitää sisällään myös rajoja, niiden suhteellisuutta ja ylittämistä (Rüütel 29.7.2002). Esimerkiksi Ilves (21.12.2007) kuvastaa Tallinnan satamaa ”Baltian porttina Pohjolaan” ja kertoo, että Yhdistyneet kuningaskunnat ovat sijoittaneet Viroon mm. Pohjoismaiden kautta (19.10.2006). Rüütel taas kertoo pohjoismaisista sijoituksista, jotka tehdään Liettuaan Viron kautta (5.10.2004) sekä tiiviistä yhteyksistä Viron talouden ja pohjoismaisten yritysten välillä (14.9.2004; myös 2.10.2003; Meri 5.2.1999; 7.3.2000).

Vaikka tässä kuulumisen muodossa ei tähdätä siihen, että Virosta tulisi Pohjoismaa, kehityksellinen aspekti on läsnä maiden ja yhteiskuntien välisten (taso)erojen kautta (Rüütel 17.11.2003; 21.11.2003; Ilves 4.9.2008). Viro on suhteessa vastaanottavainen ja Pohjoismaiden toiminnasta hyötyvä osapuoli, joka voi muun muassa käyttää pohjoismaista esimerkkiä oman hyvinvointimallinsa kehittämiseen (Rüütel 17.11.2003). Sen lisäksi ’hyöty’ pitää sisällään Pohjoismaista saatavaa (mm. taloudellista) apua ja tukea (Meri 4.8.1997; Rüütel 2.2.2002; 24.2.2002; 10.4.2002 a; 27.11.2002; 6.5.2003; 4.6.2003; 8.12.2005; 12.6.2006; Ilves 26.11.2008), niiltä mallin ottamista (Meri 9.6.1997; Ilves 26.9.2011) sekä heidän kokemuksistaan oppimista (Rüütel 10.4.2002 a; Ilves 18.9.2008; 9.3.2009; 27.4.2009; 27.8.2009; 17.8.2013). Vastavuoroisesti Viro osoittaa kiittollisuuttaan (Meri 31.8.1994). Oppimisen yhteydessä nostetaan esiin myös sen historiallinen tausta. Esimerkiksi Ilveksen (21.6.2010) mukaan virolaisen yliopiston perustajat paneutuivat tehtävään täydellä voimalla ja taidolla, ja kysyivät samalla apua myös ”meidän pohjoismaisilta ystäviltä”.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että kaikkien presidenttien puheista selkeästi ja jatkuvasti esiin nousevana kuulumisen muotona Viro Pohjoismaiden naapurimaana korostaa mutkatonta

alueellista yhteistyötä. Kuulumisen politiikan näkökulmasta tämä kategoria on 'kohteliaisuuspuhe', jolla ei etsitä uusia avauksia tai rakenneta alueellisia kokonaisuuksia, vaan varmistetaan olemassa olevia hyviä suhteita. Kohteliaisuuspuhe kulkee kahdenkymmenen viiden vuoden aikana sekä Pohjoismaisen Viron että päivitetyn Pohjolan rinnalla. Toisaalta sitä ei ole edellisten tapaan 'räätälöity' Pohjoismaita varten, vaan tämän tyyppistä retoriikkaa käytetään ulkopoliitikassa hyvin yleisesti ystävällisten suhteiden varmistamiseksi eri maiden, alueiden järjestöjen yms. välillä.

Viro osana päivitettyä Pohjolaa

Viro osana päivitettyä Pohjolaa on selkein esimerkki siitä, miten kuulumisen politiikka pyrkii muokkaamaan vuorovaikutuksen molempia osapuolia. Puheissa haastetaan ajatus (vain) viidestä Pohjoismaasta muovaamalla alueen käsitettä, liittämällä alueeseen eri maita ja/tai korostamalla sen perustana uusia yhteiskunnallisia aspekteja. Presidentit puhuvat Baltia-Pohjola-alueesta (Ilves 27.5.2013) tai Pohjola-Baltia-linjasta (Rüütel 17.11.2003; 8.2.2006), jotka pitävät oletusarvoisesti sisällään kolme Baltian ja viisi Pohjoismaata. Lisäksi kerrotaan alueesta EU:n pohjoissiivellä (Rüütel 14.12.2001) tai Itämeren pohjoiskaaresta, joka koostuu Tanskasta, Ruotsista, Suomesta, Virosta, Latviasta ja Liettuasta (Ilves 20.1.2011). Viimeksi mainitusta kokonaisuudesta käytetään myös nimeä NB6 (koostuu EUhun kuuluvista Pohjois- ja Baltian maista) ja/tai NB 8 (edellisten lisäksi myös Norja ja Islanti) (Ilves 24.11.2011; Meri 14.9.2000). Toisinaan Baltia-Pohjola-alueen jäsenenä mainitaan myös Puola (Ilves 28.5.2013). Näin Baltia-Pohjola-kokonaisuus merkitsee uudenlaisia, osittain päällekkäisiä eli moniskaalaisia (*multi-scalar*) kokoonpanoja (Huot, Dodson & Rudman 2014, 330).

Sijainnin yhteydessä esiin nostetaan myös Viron ainutkertainen raja-asema keskijäsenenä Pohjoismaiden ja Baltian maiden välissä (Meri 23.2.1993; 3.5.1993; 21.6.1994; 23.1.1995; Rüütel 24.1.2002; 24.2.2004; 2.6.2004). Rüütelin (24.1.2002) mukaan Viro on Suomen sillan kautta Pohjoismaaa, jonka uoma on kuvaannollisesti keskieurooppalainen Baltia. Ilves (18.11.2008) kertoo, että Viron kehityksen juuret ovat Euroopassa ja sen elämänkaaren (*elupuude*) huiput Pohjolassa.

Yhteisen alueen perustana nähdään laaja taloudellinen integraatio, tiiviit kulttuurikontaktit ja sosiaaliset suhteet (Rüütel 28.4.2005). Lisäksi mainitaan yhteiset arvot, vapaus, liberaali demokratia, tiede, toimiva liikenne, yhteinen vastuu turvallisuudesta (mm. kyberturvallisuudesta), toimivat sisämarkkinat (Ilves 28.5.2013) sekä samanlainen linja

liittymisen uudistuksiin ja vastuulliseen finanssikäyttäytymiseen (Ilves 24.11.2011). Ihanteen mukaan alue on rauhallinen, turvallinen ja ystävällinen (Meri 6.10.1992), sekä kehittyvä, menestyvä, vaikutusvaltainen, läpinäkyvä, innovatiivinen ja kansalaisyhteiskuntaa tukevaa (Ilves 24.11.2011; 5.6.2012; 28.5.2013). Viron kontribuutiona alueeseen pidetään myös maan edullisuutta (alhaisempi maksutaso, edullinen työvoima ja hinnat) (Rüütel 26.6.2003; myös Meri 27.6.1997; Ilves 5.3.2010).

Alueen perustana toimivat kaksi analyttisesti erotettavissa olevaa ajallista suuntausta, joista toinen korostaa alueen yhteisen menneisyyden ja toinen tulevaisuuden merkitystä. Menneisyyden yhteydessä nähdään, että historia hallitsee tulevaisuutta (Meri 30.4.1998; 16.5.1998). Näin käsitys vain viidestä Pohjoismaasta haastetaan menneisyydestä peräisin olevien isompien maantieteellisten alueiden avulla. Ilves (14.5.2014) viittaa Itämeren ja sen pohjoisrantojen kansoihin, jotka ovat olleet eri elämäntilojen kautta sidoksissa toisiinsa jo ennen kirjoitettua historiaa (myös Meri 20.11.1998; Rüütel 8.10.2001). Paljon käytettynä versiona tästä alueesta on Baltoskandia, 1930-luvulta peräisin oleva kokonaisuus, jonka ideana oli yhdistää Baltia ja Pohjoismaat (Meri 25.6.1998; 15.10.1998; 6.4.2000; Rüütel 8.10.2001; Ilves 22.4.2009).

Yhteinen historia korostuu myös puheissa, missä alueen keskipisteenä on Itämeri, joka Lennart Meren mukaan jo ennen [1960-luvulla globaalista kylästä visioinutta Marshall] McLuhania yhdisti meidät yhteiseksi kyläksi (Meri 12.4.1994; myös 30.4.1998; 16.5.1998). Presidentti Meri kutsuu Itämerta Pohjoismaiden/Pohjolan Välimereksi (3.6.1997; 5.9.1997; 16.10.1998; 20.11.1998) ja Pohjoismaat ovat näin ”meidän yhteisen meren lapsia” (5.9.1997). Ilves taas kuvailee aluetta ”kodiksi” (23.8.2014), jota yhdistää Itämeri (2.9.2014), EU:n myötä sisämereksi muuttunut ”Mare Nostrum” (28.5.2013).

Tulevaisuuteen painottuvissa visioissa on keskeisellä sijalla tarve rakentaa, kehittää ja päivittää Pohjolan aluetta (Meri 5.8.1995; Ilves 20.1.2011), jonka avulla Baltia ja Pohjoismaat yhdistetään kilpailukykyiseksi ja innovatiiviseksi kokonaisuudeksi (Ilves 27.5.2013). Näin aiotaan taata se, että alueesta tulee Euroopan vaurain (Ilves 20.1.2011; myös Rüütel 24.1.2002), eikä periferiaa (Ilves 27.5.2013). Samalla puheista nousee ristiriitaisia näkemyksiä, joissa alue (esimerkiksi NB6) on jo olemassa (Ilves 24.11.2011), mutta ei vielä tarpeeksi yhdistynyt (Ilves 20.1.2011), sitä pitää rakentaa (Ilves 27.5.2013) ja sille täytyy kehittää uusi identiteetti (Ilves 22.4.2009).

Tämä ajan myötä määrällisesti pienenevä kategoria (katso taulukko 2.) suuntautuu sisällöllisesti menneestä tulevaan. Tulevaisuuteen painottuvat puheet sijoittuivat pääasiallisesti 2000-luvulle. Kun 1990-luvulla 'päivityksen' pohjana käytettiin historiallisia kuvioita, joihin olisi hyvä palata, Ilveksen puheista esiin nouseva NB 6 (tai NB 8) on nykyiseen toimintaympäristöön (EU ja Itämeren alue) räätälöity alueellinen kokonaisuus, jonka tarvetta perustellaan alueen yhteisillä intresseillä. Näin uudemmat versiot päivitetystä Pohjolasta ovat selvästi konkreettisempia, mutta myös yksiselitteisempiä kuin aiemmat, menneisyyden elvyttämisen varaan rakennetut kuviot.

Prosessia voi tulkita vastakkaisten kehysten avulla. Toisaalta Viron pohjoismaisuutta ei oteta enää annettuna vaan korostetaan alueen tarvetta kehittyä yhdessä. Näin alue ja samalla Viro osana sitä altistetaan epävarmuudelle, koska yhteiskunnallisten aspektien vankkuus ja pysyvyys eivät ole verrattavissa esimerkiksi vuosituhansien sijaintiin Itämeren rannalla. Toisaalta voi kysyä, kertooko epävarmuudelle altistaminen entistä suuremmasta varmuudesta, jossa uskalletaan irrottautua kaikkein vankimmista yhtäläisyyksistä ja keskittyä dynaamisempaan yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen. Näin kehitystarpeen esiin tuomisen voi tulkita osoituksena siitä, että suhdetta (kuulumista) Pohjolaan pidetään tarpeeksi vankkana, jotta siitä uskalletaan etsiä myös puutteita. Samalla nostetaan kuulumisen politiikan ambitiotasoa muokkaamalla tietoisesti myös Pohjolaa yhteisönä (katso myös Lehti 2006).

Moninainen kuulumisen politiikka

Artikkeli analysoi Viron presidenttien Pohjoismaita käsitteleviä puheita kuulumisen politiikkana, joka määrittelee Viroa suhteessa Pohjoismaihin käyttäen aikaa ja ajattomuutta sekä staattisuutta ja liikettä. Pohjolan ajallinen perspektiivi ulottuu esihistoriasta tulevaisuuteen. Samalla se nähdään ajattomana kokonaisuutena, tilana, jonka ilmastoon ja ympäristöön ihmiset sopeutuvat. Tilallisesti puheista nousee esiin muuttumaton sijainti, joka asettuu osaksi suurempia kokonaisuuksia. Tämän käsityksen haastaa ihmisten, maiden ja alueiden rajalla ja liikkeellä olo. Näin Baltia ja Pohjoismaat ovat aineiston perusteella sekä vierekkäisiä että osittain päällekkäisiä toisiaan tukevia moniskaalaisia kokonaisuuksia (Huot, Dodson & Rudman 2014, 330). Nimitystä Pohjola/Pohjoismaat käytetään tässä yhteydessä suhteellisen joustavasti.

Puheiden sisällöstä hahmottuu kehityskaari, jossa Viron EU-jäsenyyttä edeltävänä aikana kuulumisen politiikan painopiste on maan kuulumisessa Pohjolaan. Pohjoismaisen yhteisön

päivittäminen saattoi implisiittisesti olla osa samaa prosessia. EU-jäsenyyden jälkeen pohjoismaisen yhteisön rakentaminen konkretisoituu ja Pohjolaa päivitetään eksplisiittisesti. Viron läsnäolo Pohjolassa taas otetaan aiempaa enemmän annettuna eikä pääpaino ole sen todistamisessa. Olennainen osa rakennusprosessia on yhteisöjen (uudelleen)nimeäminen (esim. NB6/NB8 yms.).

Pohjoismaiden merkitystä määritellään puheissa useampien tekijöiden kautta, joista hyvinvointiyhteiskunta on vain yksi muiden joukossa. Verrattuna materiaaliin tai tilallisiin aspekteihin, yhteiskunnalliset aspektit jäävät hajanaisiksi: mikään niistä ei nouse esiin yhtä konkreettisesti ja pysyvästi kuin esimerkiksi ihmisestä riippumattomat pohjoismainen ilmasto tai luonto. Yksiselitteisen ja koherenttiin materiaaliseen perustaan verrattuna yhteiskunnallinen pohjoismaisuuden perusta on Viron kuulumisen politiikassa sekä hajanaisempi että hakuissa.

Kun useat tutkijat ovat osoittaneet, että kuulumisen tematiikka nousee pääasiallisesti esiin ongelmallisiksi koettujen ilmiöiden tai uhkaavien tilanteiden yhteydessä (esim. Yuval-Davis 2006; Lähdesmäki et al. 2016, 238), tämä tutkimus tarjoaa esimerkin enemmän mahdollisuuksiin kuin ongelmiin kytketystä kuulumisen politiikasta. Puheissa korostetaan ristiriitojen sijaan hyviä suhteita (yksittäinen poikkeus tästä Riiitel 28.4.2005). Osittain kyse on aineiston ominaispiirteistä: puheet ovat lähtökohtaisesti juhlallisia, sävyiltään kannustavia ja positiivisia, eivätkä sisällä esimerkiksi sen tyyppistä näkemystä, ettei Viron edes kannattaisi pyrkiä ”tappavan tylsien” Pohjoismaiden joukkoon (Valk 2015; katso myös Musiał & Chacińska 2013, 297–298, 312; Andersson & Hilson 2009, 220–221).

Implisiittisesti kuulumisen politiikkaan sisältyy silti kamppailu Pohjoismaiden tunnuksesta Viron kuulumiselle. Ristiriidan on pukenut sanoiksi esimerkiksi Mart Kuldkepp (2015), joka kirjoittaa, että niin kauan kuin virolaiset eivät jaa hyvinvointiyhteiskunnan perustana olevia arvoja, pohjoismaisuudesta vakuuttuvat korkeintaan he itse, mutta eivät Pohjoismaat (katso myös Harvard & Stadius 2013 b, 326; Lagerspetz 2016; ERR 2016). Toisaalta, myös Pohjoismaiden suunnalta on viestitty tarvetta päivittää viiden maan kokonaisuutta kehittämällä Itämeren alueelle sijoittuvia laajempia yhteisöjä (esim. Pääkirjoitus 2002; Lehti 2003; Musiał 2009; katso myös Harvard & Stadius 2013 a, 5–7).

Analyysin perusteella Viron kuulumisen Pohjolaan on moninainen ja muuttuva prosessi, jossa vuorovaikutuksen ja yhteisön rakentamisen osalta esiin nousevat oleminen (*being*), tuleminen (*becoming*) ja rajalla/naapurissa oleminen (katso myös Kaasik-Krogerus 2016).

Prosessiin sisältyvä kamppailu olemisen ja tulemisen välillä noudattaa saman tyyppistä kehittymiseen perustuvaa logiikkaa kuin siirtyminen 'todelliseen' Eurooppaan (katso sivu 4). Pohjoismaiden haastaminen (varsinkin päivitetyn Pohjolan tapauksessa) taas osoittaa, ettei kuulumisen politiikka ole yksisuuntainen sosialisaatioprosessi vaan muokkaa vähintään diskursiivisella tasolla myös yhteisöä, johon politiikalla tähdätään. Siitä johtuen käsite tarjoaa oivan mahdollisuuden myös EU:n ns. itäisten jäsenmaiden nykysuuntausten tulkitsemiseen.

Lähteet

- Anderson, Benedict [1983] (2006), *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London and New York: Verso.
- Andersson, Jenny & Hilson, Mary (2009), Images of Sweden and the Nordic Countries. – *Scandinavian Journal of History* 34:3, 219–228.
- Anthias, Floya (2009), Thinking through the lens of translocational positionality: An intersectionality frame for understanding identity and belonging. – *Translocations: Migration and Social Change* 1:4, 5–20.
- Anthias, Floya (2002), Where do I belong? Narrating collective identity and translocational positionality. – *Ethnicities* 2:4, 491–514.
- Aronczyk, Melissa (2007), New and improved nations: branding national identity. – *Practicing Culture*. Eds. Craig J. Calhoun & Richard Sennett. London: Routledge, 105–128.
- Billig, Michael (1995), *Banal Nationalism*. London: SAGE Publications.
- Delanty, Gerard (2005), The Idea of a Cosmopolitan Europe: On the Cultural Significance of Europeanization. – *International Review of Sociology* 15:3, 405–421.
- Edwards, Jason A. & Herder, Richard (2012), Melding a New Immigration Narrative? President George W. Bush and the Immigration Debate. – *Howard Journal of Communications* 23:1, 40–65.
- Eesti Rahvusringhääling (2016), Norra politoloog: Põhjamaade identiteedi alustaladeks on rahvusriigid ja tugev kodanikuühiskond. – *ERR Novaator* 23.8.2016.
- ETA (2002), Rahvas usaldab enim presidenti. – *Postimees* 25.7.2002.
- Harvard, Jonas & Stadius, Peter (2013 a), A communicative Perspective on the Formation of the North. Contexts, Channels and Concepts. – *Communicating the North: Media*

Structures and Images in the Making of the Nordic Region. Eds. Peter Stadius & Jonas Harvard. Burlington: Routledge, 1–24.

Harvard, Jonas & Stadius, Peter (2013 b) Conclusion: Mediating the Nordic Brand – History Recycled. – *Communicating the North: Media Structures and Images in the Making of the Nordic Region*. Eds. Peter Stadius & Jonas Harvard. Burlington: Routledge, 318–332.

Huot, Suzanne, Dodson Belinda & Rudman, Debbie Laliberte (2014), Negotiating belonging following migration: Exploring the relationship between place and identity in Francophone minority communities. – *The Canadian Geographer / Le Géographe canadien* 58:3, 329–340.

Ilves, Toomas Hendrik (1999), Estonia as a Nordic Country. Speech by Toomas Hendrik Ilves, Minister of Foreign Affairs, to the Swedish Institute for International Affairs, 14.12. http://vm.ee/en/news/estonia-nordic-country_12

Jordan, Paul (2014), Nation Branding: A Tool for Nationalism? – *Journal of Baltic Studies* 45:3, 283–303.

Kaasik-Krogerus, Sigrid (2016), *Normative Stories of the Formative Moment. Construction of Estonian National Identity in Postimees during the EU Accession Process*. Helsinki: Unigrafia.

Kaasik-Krogerus, Sigrid (2003), Viron geopoliittisen identiteetin muutokset. – *Idäntutkimus* 10:1, 15–23.

Kuldkepp, Mart (2015), Onko Viro Pohjoismaa? Viron pohjoismaisen identiteetin historiaa, Elo 4. www.tuglas.fi/onko_viro_pohjoismaa

Kõiv, Henri (2017), Põhjala puuk. Müürileht, 10.2. <https://www.muurileht.ee/juhtkiri-pohjala-puuk/>

Lagerspetz, Mikko (2003), How many Nordic countries? The possibilities and limits of geopolitical identity construction. – *Cooperation and Conflict* 38:1, 48–60.

Lagerspetz, Mikko (2016), Põhjamaiste väärtuste paradoksid ja Eesti, 6.9. www.eetika.ee/et/mikko-lagerspetz-pohjamaiste-vaartuste-paradoksid-estoni

Laidre, Margus (2016), Viro ja Suomi voisivat edistää uudenlaista Pohjolan yhteistyötä. – *Helsingin Sanomat*, 24.2.2016.

Lehti, Marko (2006), Eastern or Western, New or False? Classifying the Balts in the Post-Cold War Era. – *Wider Europe: Nordic and Baltic Lessons to Post-Enlargement Europe*. Eds. Fabrizio Tassinari, Pertti Joenniemi & Uffe Jakobsen. København: C. A. Reitzel, 69–88.

Lehti, Marko (2003) Possessing a Baltic Europe. Retold National Narratives in the European North. – *Post-Cold War Identity Politics. Northern and Baltic Experiences*. Eds. Marko Lehti & David J. Smith. London and Portland: Frank Cass, 11–48.

Leitner, Helga (2012), Spaces of Encounters: Immigration, Race, Class, and the Politics of Belonging in Small-Town America. – *Annals of the Association of American Geographers* 102:4, 828–846.

Lähdesmäki, Tuuli (2015), Materiaalisuus ja paikka eurooppalaisen kulttuuriperinnön tuottamisessa, *Tahiti – taidehistoria tieteenä* 5:4. <http://tahiti.fi/04-2015/tieteelliset-artikkelit/materiaalisuus-ja-paikka-eurooppalaisen-kulttuuriperinnon-tuottamisessa/>

Lähdesmäki, Tuuli, Saresma, Tuija, Hiltunen, Kaisa, Jäntti, Saara, Sääsکیlahti, Nina, Vallius, Antti & Ahvenjärvi, Kaisa (2016), Fluidity and Flexibility of ‘Belonging’. Uses of the Concept in Contemporary Research. – *Acta Sociologica* 59:3, 233–247.

Lähdesmäki, Tuuli (tulossa), Taide, paikka ja kuulumisen politiikka EU:n Eurooppa-projektissa. – *Taide, paikka ja kuuluminen*. Toim. Kaisa Hiltunen & Nina Sääsکیlahti. Käsikirjoitus.

Moisio, Sami (2002), EU Eligibility, Central Europe, and the Invention of Applicant State Narrative. – *Geopolitics* 7:3, 89–116.

Mouffe, Chantal (2005), *On the Political*. London: Routledge.

Musiał, Kazimierz & Chacińska, Maja (2013), Constructing Nordic Community in the Polish Press – Past and Present. – *Communicating the North: Media Structures and Images in the Making of the Nordic Region*. Eds. Peter Stadius & Jonas Harvard. Burlington: Routledge, 289–318.

Musiał, Kazimierz (2009), Reconstructing Nordic Significance in Europe on the Threshold of the 21st Century. – *Scandinavian Journal of History* 34:3, 286–306.

Mälksoo, Maria (2006), From Existential Politics Towards Normal Politics? The Baltic States in the Enlarged Europe. – *Security Dialogue* 37:3, 275–297.

Commented [SM1]: Onko tämä kuitenkin tieteellinen lehti? Vai vain online? . – *Tahiti- taidehistoria tieteenä* 5:4 ?

Commented [KS2R1]: Se on e-aikakausilehti

- Neumann, Iver. B. (1999), *Uses of the Other. "The East" in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Newby, Andrew G. (2009), 'In Building a Nation Few Better Examples can be Found': Norden and the Scottish Parliament. – *Scandinavian Journal of History* 34:3, 307–329.
- Ojala, Markus, Kaasik-Krogerus, Sigrid & Pantti, Mervi (tulossa), Presidential speeches and the online politics of belonging: Affective-discursive positions towards refugees in Finland and Estonia. – *European Journal of Cultural Studies*.
- Piirimäe, Pärtel (2011), The idea of "Yule Land". Baltic provinces or a common Nordic space? On the formation of Estonian mental Geographies. – *Baltic Worlds* 4:2011, 36–39.
- Purs, Aldis (2012), *Baltic Facades: Estonia, Latvia and Lithuania since 1945*. London: Reaktion Books.
- Pääkirjoitus (2002), Pohjoismaat monenkeskisen yhteistyön edelläkävijöitä. – *Helsingin Sanomat*, 29.10.2002.
- Rõivas, Taavi (2015), Eesti suur narratiiv on Uus Põhjamaa. Puhe Viron reformipuolueen puoluekokouksessa, 10.1. www.reform.ee/uudised/reformierakonna-esimehe-peaminister-taavi-roivase-kone-reformierakonna-uldkogul-1001
- Sassatelli, Monica (2008), European Cultural Space in the European Cities of Culture. – *European Societies* 10:2, 225–245.
- Valk, Heinz (2015), Igavat Põhjamaad ma ei taha. – *Eesti Päevaleht*, 25.2.2015.
- Vihalemm, Peeter (1999), Changing Baltic space: Estonia and its neighbours. – *Journal of Baltic Studies* 30:3, 250–269.
- Wolff, Larry (1994), *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization in the Mind of the Enlightenment*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Yuval-Davis, Nira (2006), Belonging and the politics of belonging. – *Patterns of Prejudice* 40:3, 197–214.

Primääriaineisto

Lennart Merin puheet

Arkisto: <https://vp1992-2001.president.ee/est/k6ned/K6nedeArhiiv.asp>

1992 – 6.10.

1993 – 27.1, 23.2, 24.2, 3.5, 31.8, 11.9, 30.9, 31.10, 24.12.

1994 – 22.2, 12.4, 31.5, 21.6, 2.7, 8.8, 31.8, 23.9, 24.12.

1995 – 23.1, 14.5, 18.5, 23.6, 29.6, 5.8, 11.9, 19.10.

1996 – 5.9.

1997 – 21.2, 3.6, 9.6, 27.6, 22.7, 4.8, 3.9, 5.9.

1998 – 24.2, 27.2, 26.3, 28.4, 30.4, 16.5, 22.6, 25.6, 31.8, 14.9, 15.10, 16.10, 12.11, 18.11, 20.11.

1999 – 5.2, 23.4, 27.5, 23.6, 5.9, 6.9, 14.9.

2000 – 7.3, 6.4, 16.5, 14.6, 8.7, 14.9, 31.10, 9.11, 31.12.

Arnold Rüütlin puheet

Arkisto: <https://vp2001-2006.president.ee/et/ametitegevus/k6ned.php?arhiiv=true&aasta=2006>

2001 – 8.10, 16.10, 25.10, 1.11, 20.11, 14.12, 31.12.

2002 – 22.1, 24.1, 2.2, 10.2, 24.2, 10.4 a, 10.4 b, 18.4, 2.5, 10.5, 7.6, 29.7, 12.11, 27.11.

2003 – 30.1, 24.2, 6.5, 4.6, 26.6, 2.10, 6.10, 17.11, 21.11.

2004 – 8.1, 24.2, 4.5, 9.5, 2.6, 21.6, 14.9, 5.10, 7.12, 31.12.

2005 – 28.4, 26.5, 29.8, 6.9, 8.12.

2006 – 19.1, 8.2, 25.4, 23.5, 12.6, 13.8, 17.8, 11.9.

Toomas Hendrik Ilveksen puheet

Arkisto: <https://vp2006-2016.president.ee/et/ametitegevus/koned/index.html>

2006 – 19.10.

2007 – 14.3, 4.11, 21.12.

2008 – 8.2, 14.4, 2.5, 4.9, 8.9, 18.9, 18.11, 26.11.

2009 – 9.3, 22.4, 27.4, 4.5, 27.8, 1.9, 11.12.

2010 – 4.5, 21.6.

2011 – 20.1, 2.2, 24.2, 4.4, 26.9, 3.11, 11.11, 24.11.

2012 – 15.5, 5.6, 10.9.

2013 – 30.4, 27.5, 28.5, 23.6, 17.8, 30.8, 27.11.

2014 – 24.2, 11.5, 13.5, 14.5, 23.8, 2.9.

2016 – 17.5.

¹ Artikkelin liitty Euroopan tutkimusneuvoston rahoittamaan projektiin *Legitimation of European cultural heritage and the dynamics of identity politics in the EU*, EUROHERIT (636177).

² Tapahtuman verkkosivu löytyy osoitteesta <http://www.eetika.ee/et/sundmused/2016>.

³ Käytän termejä Pohjoismaat ja Pohjola synonyymeinä.

⁴ Samansuuntaista aihetta on Skotlannin osalta käsitellyt Andrew G. Newby (2009).

⁵ Sivu *Estonia as a Nordic country that got occupied by USSR* löytyy osoitteesta www.nordicestonia.com.

⁶ Pilapiirros *Estonia cannot into Nordic* löytyy osoitteesta

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Estonia_cannot_into_Nordic.jpg.

⁷ Viron presidentti-instituution kotisivu löytyy osoitteesta www.president.ee.